

Ph.d. afhandling: Det velduftende plejehjem På sporet af en ny mad- og omsorgskultur

Hvad er et *velduftende plejehjem*, og hvordan udformer man sådan et? Ny ph.d. afhandling undersøger, hvad der skal til for at skabe ældreinstitutioner, der rummer omsorg for de ældre, de ansatte og det samfund, som det socialt og økologisk samvirker med

Forskningsprojektets indledende interesse samlede sig om erfaringer fra flere års praksis med økologisk omlægning af offentlige køkkener. Disse erfaringer viste, at den økologiske udfordring ikke alene resulterede i en sundere og mere appetitstimulerende kost, men også så ud til at have medført en markant og tiltrængt udvikling af køkkenfagligheden og den faglige stolthed. Den økologiske udfordring syntes at have potentialet som løftestang for skabelsen af nye oplevelser af sammenhænge mellem jord og bord, såfremt den blev formuleret som faglig kompetenceudvikling i en tværgående dialog om råvarer, madlavning og måltid.

Fremtidsværksteder

Konkret tog jeg afsæt i en række fremtidsværksteder, som jeg afholdt for en kreds af køkken- og plejepersonale fra flere af de københavnske plejehjem, der stod foran et længerevarende økologisk projekt. Jeg havde derudover lagt an til deltagelse af plejehjemsbeboerne, men

måtte snart erkende, at plejehjemsbeboere i Københavns Kommune er så fysisk og/eller kognitivt svage, at deres deltagelse var så godt som umulig. Enkelte ældre deltog dog.

Temaet for disse fremtidsværksteder var: *Hvordan skulle mad- og måltidskulturen se ud, hvis vi helt selv kunne bestemme?* Formålet var i første omgang at få artikulere en serie udkast til udviklingen af en ønskelig mad- og måltidskultur. I anden omgang var det hensigten at gennemarbejde disse forskellige fremtidsudkast, og i dialog med de ansvarlige økologiske konsulenter forsøge at realisere de forskellige udkast til hvordan madlavningen og måltidskulturen kan udvikles til det bedre.

Såvel kritikken af de eksisterende arbejds- og livsvilkår, som de konkrete visioner, udfoldede sig i en række temaer, der hver på sin måde udtrykker en længsel efter en virkelighed, hvor der er ro omkring måltidet, hvor spiserummet har aflagt sig sin kliniske æstetik, hvor det køkkenfaglige personale laver

'mad fra bunden', og i en virkelighed, hvor køkkenet er 'hjertet' i plejehjemet. Det er en virkelighed, hvor man har mulighed for at lytte til de ældre og deres ønsker til maden og måltidet, og hvor man i kombination med veludviklet kyndighed kan tilbyde en god kost. Det er en virkelighed, hvor madlavningen og forberedelsen af måltidet ikke kun ses som et middel i en proces, men også som en mulighed for en mangfoldighed af interaktioner på tværs af fagligheder og mellem de ældre og de professionelle.

Det velduftende plejehjem indkredses

Derefter blev der etableret en tværfaglig kreds af professionelle med interesse for at indkredse, hvad der i oplægget blev kaldt *det velduftende plejehjem*. Forskningsprojektets hidtidige fund pegede på, at både frontpersonalet, embedsmændene og de videnskabelige eksperter generelt var kritiske over for den praksis i forvaltningen, der i effektivitetens og kvalitetsudviklingens navn vinder stadigt mere frem inden for

Det velduftende plejehjem skulle have et omfattende haveanlæg med en mangfoldighed af oplevelsesmuligheder fra sansehaver over nyttehaver til dyrehold og havestuer

ældreområdet og i resten af den offentlige sektor. Derimod afspejlede de forskellige fremtidsudkast en relativ stor overensstemmelse med de gældende kostpolitikker og faglige politikker.

Disse politikker udtrykker en tværfaglig og moderne forståelse af madens og måltidets rolle for målgruppens velbefindende. Deltagerkredsens frustration knyttede sig i væsentlig grad til de manglende muligheder, de i deres praksis reelt havde for at kunne imødekomme disse politikker. Men ud over denne frustration kunne der i det foreliggende materiale også registreres en kritik af de institutionelle rammer for ældreomsorgen, herunder særligt plejehjemmets fysiske rammer og sociale arkitektur.

Formålet med at foretage en tværfaglig indkredsning af det velduftende plejehjem var at se, hvad der sker, når man giver folk, som professionelt er optaget af ældreplejen, mulighed for at ytre sig hver især om deres visioner for *den gode ældreinstitution*, og når de tillige sammen forsøger at finde frem til en række vigtige fælles dimensioner og principper. Initiativet var med andre ord et forsøg på at skabe en tværfaglig offentlighed, som var i stand til at organisere den tilgængelige viden og de faglige erfaringer, og som kunne omsætte den til konkrete bud på en anden og mere økonomisk, socialt og miljømæssigt fornuftigt organiseret form for institution uden hensyn til de gældende regler, rammer og rytmer. Det var et forsøg på at skabe en tværfaglig offentlighed, der med afsæt i en præsentation af *det velduftende plejehjem* måske havde potentialet til at sætte gang i mere omfattende drøftelser om fremtidens institutioner. I et aktionsforskningsperspektiv er denne handlingsorienterede dimension vigtig. Forskningsinteressen samler sig om at fremme denne proces samt om at fore-

tage en kritisk analyse af de samfundsmæssige problemstillinger og modsætninger, der kommer frem undervejs.

En konkret utopi

I løbet af processen viste det sig, at betegnelsen plejehjem egentlig slet ikke var en dækkende betegnelse for den nye form for institution, som deltagerkredsen i fællesskab var i gang med at indkredse. Der var i stedet tale om en form for institution, som langt mere havde karakter af et medborgerhus og var langt mere socialt og fysisk integreret i det omgivende samfund.

Det velduftende plejehjem skulle have et omfattende haveanlæg med en mangfoldighed af oplevelsesmuligheder fra sansehaver over nyttehaver til dyrehold og havestuer. Der skulle være et grønt anlæg, der også henvendte sig til områdets børn, unge og voksne. Dette knytter direkte an til den voksende interesse for sammenhængen mellem den menneskelige sundhedstilstand og muligheden for at opholde sig i forskellige former for grønne miljøer. Indenfor var *det velduftende plejehjem* karakteriseret ved i stil og miljø at gøre op med den traditionelle funktionalistiske og kliniske stil til fordel for et mere levende udtryk. Køkkenet var i centrum både i fysisk og oplevelsesmæssig forstand. Her arbejdede både de professionelle køkkenfolk og de ældre selv med at tilberede maden og forberede måltiderne. Her blev lavet mad fra bunden. Selv om nyttehaverne kun bidrog med en lille del af råvarerne, betød denne direkte forbindelse tilbage til jorden meget for fornemmelsen af sæsonernes vekslen, og det gav grundlag for en følelse af meningsfuld deltagelse i dagligdagens gøremål. Maden på det velduftende plejehjem skulle være så god, og rummene man spiste i så smukke, at de ældres familier ofte ville vælge at blive og spise deres aftensmad der.

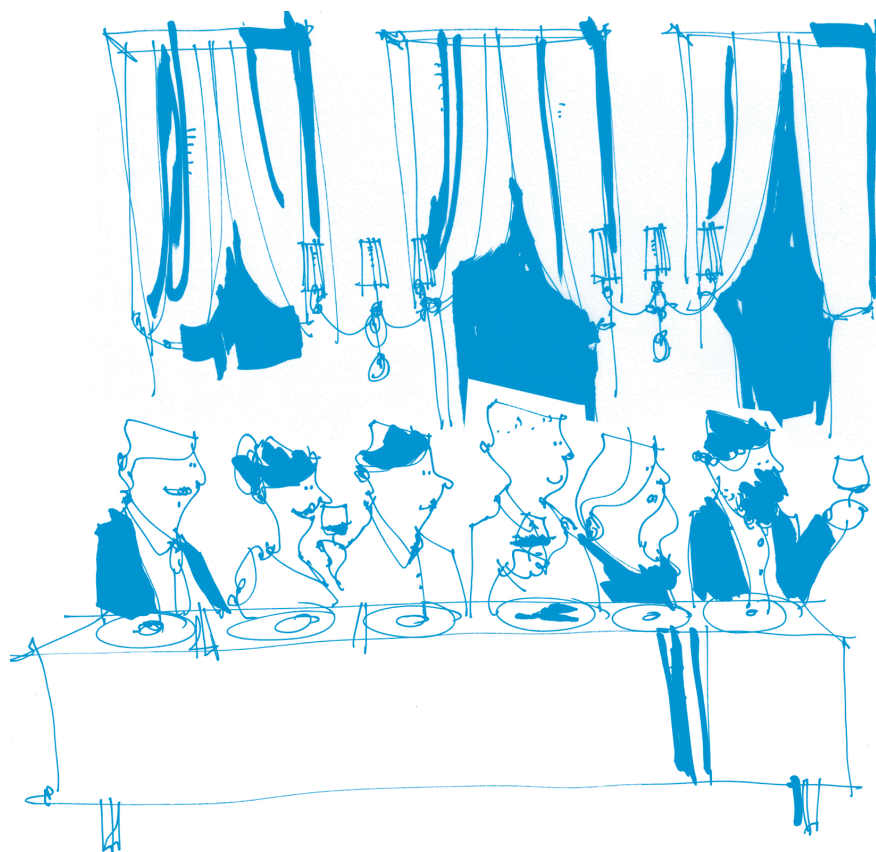
Artiklen baserer sig på en ph.d. afhandling med afsæt i et aktionsforskningsprojekt (Elle, 2007).

Teoretisk sigter afhandlingen på

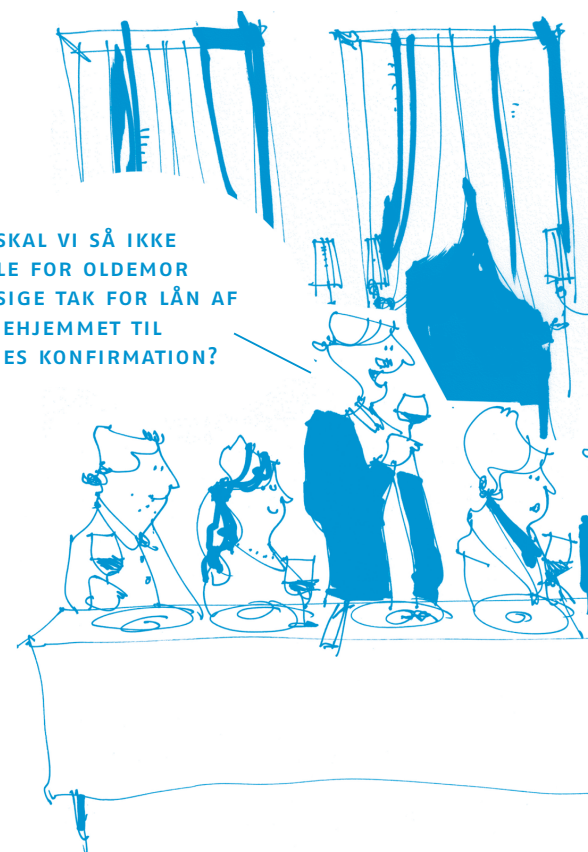
- 1) at forstå de rationaler, der har været på spil i moderniseringen af den offentlige kostforplejning og den offentlige sektor som helhed;
- 2) at kaste et kritisk blik på betegnelsen 'arbejde' i et forsøg på at tolke den utilfredshed med arbejdsvilkårene, som frontpersonalet så tydeligt udtrykker i det empiriske materiale;
- 3) at indkredse den alternative rationalitet i omsorgsarbejdet, der efterlyses som afsæt for at skabe gode institutioner; og
- 4) at diskutere betingelserne for de ønskelige og nødvendige forandringsprocesser.

Jens Christian Elle er cand.scient. soc, ph.d. Er aktuelt involveret i en række projekter med borgerstyrede innovationsprocesser i udviklingen af lokalsamfund. Tilknyttet Karens Minde Kulturhus i Sydhavnen.

jce@ruc.dk

OG SKAL VI SÅ IKKE
SKÅLE FOR OLDEMOR
OG SIGE TAK FOR LÅN AF
PLEJEHJEMMET TIL
SOFIES KONFIRMATION?

Dette forsøg på at indkredse en konkret utopi om en anden form for ældreinstitution skal ikke ses som et forsøg på at bestemme, hvordan 'den gode institution' generelt skal se ud. 'Den gode institution' må altid være et resultat af konkrete processer, der på den ene side tager afsæt i de lokale kulturelle præferencer og fysiske potentialer, og på den anden side tager hensyn til universelle principper om retfærdighed, demokrati og bæredygtighed.

Præsentationen af det velduftende plejehjem rummer også en længsel efter samfundsforhold og institutionsformer, hvor civilsamfundet spiller en langt større rolle i relation til at skabe mere omsorgsfulde og meningsfulde sammenhænge for samværet med samfundets ældste og svageste. Men samtidig betones også behovet for at udvikle særlige professionelle kundskaber i relation til madlavning og sygepleje. De af deltagerne, hvis arbejdsliv blev tilbragt på plejehjemmene, gav tydeligt udtryk for, at de med deres professionelle kundskaber besidder et særligt ansvar for at skabe en god omsorgskultur, som de ældste og svageste har behov for og krav på.

Der blev dog også givet udtryk for, at

udøvelsen af den faglige kyndighed gradvist bliver undermineret af den stadige strøm af forvaltningsformer, der ensidigt forfølger kvantificerbare kvalitetsmål. Denne udvikling, samt den tiltagende industrialisering af de enkelte 'serviceopgaver', blev stærkt kritiseret og set som årsag til de kyniske omgangsformer, der ligger til grund for de mange omsorgsskandaler, som har været fremme i mediernes søgelys.

Et omsorgskulturelt eksperimentarium

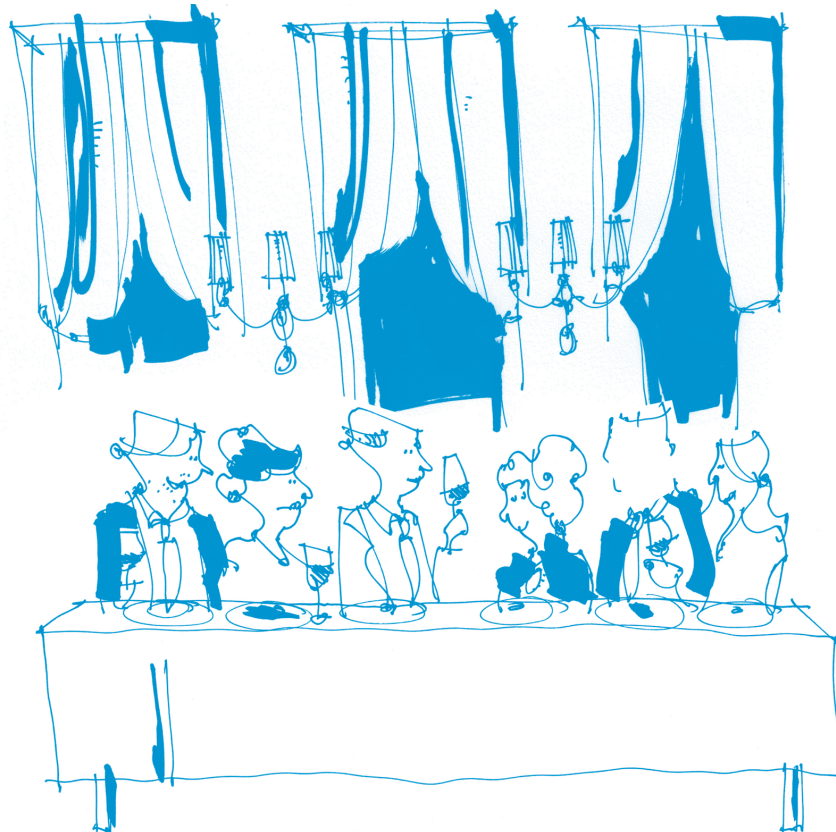
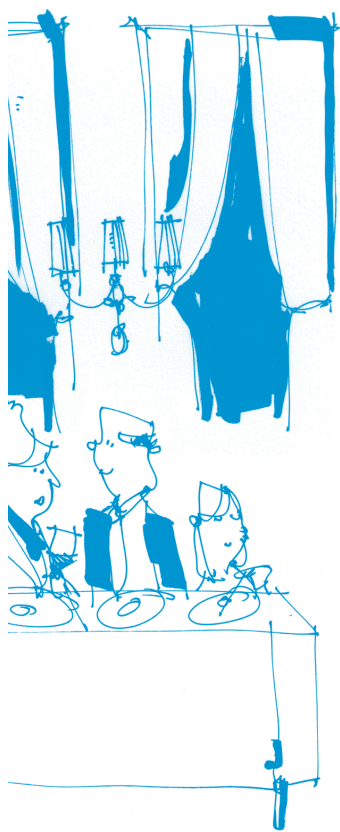
Deltagernes arbejde med at udforme det velduftende plejehjem var grundlæggende kendetegnet ved et betydeligt engagement. Men indimellem blev initiativet også mødt af en følelse af afmægtighed i forhold til mulighederne for at skabe de alternativer, der kunne bane vejen for et tiltrængt paradigmeskift.

I afhandlingen fremlægges og diskuteres en række samfundsteoretiske begreber, der kan hjælpe os til at begribe særlige sider af den situation, vores institutionaliserede ældreomsorg befinder sig i. Herunder begreber, som kan bringe os nærmere en forståelse af, hvordan der gennem etablering af 'sociale frirum' kan skabes et frugtbart

tværfagligt samvirke, som leder til helhedsorienterede alternativer.

Dette ideal synes dog i praksis at være næsten lige så vanskeligt at forfølge, som det er ønskeligt. Selv om denne tilgang til forskning og social forandring er orienteret mod at skabe sociale eksperimenter, der kan give os vigtig viden, så kan det umiddelbart være vanskeligt at lokalisere, hvor den fornødne organisationskraft til at skabe sådanne eksperimenter skal findes. Sagen er jo den, at ikke kun den offentlige ældreomsorg, men hele den offentlige sektor - og altså også fx universiteterne - lider under følgerne af den såkaldte New Public Management. Fagforeningerne og interesseorganisationerne har desværre heller ikke tradition for at eksperimentere med etablering af alternative former for institutioner, og de synes generelt at vægte en serviceorienteret linje over for deres medlemmer.

I kølvandet på de mange utilsigtede konsekvenser af New Public Management - som stress, nedslidning, fejler-næring, omsorgssvigt, m.v. - synes der at brede sig en tvivl om, hvorvidt den ensidige satsning på kvalitetssikring, kontrol og konkurrence virkelig vil føre

til reelle kvalitetsforbedringer. Med afsæt i påstanden om, at der blandt medarbejdere, embedsmænd og beslutningstagere kan identificeres en voksende erkendelse af, at de gængse incitaments- og kontrolstrategier har store slagsider, foreslås det, at der gøres en fælles indsats for at få oprettet, hvad jeg i afhandlingen har kaldt *et omsorgskulturelt eksperimentarium*. Det drejer sig om at skabe en ramme, der giver mulighed for at nytænke fremtidens omsorgsinstitutioner og etablere konkrete eksperimenter.

Når jeg forestiller mig, at dette er en farbar vej, hænger det for det første sammen med en opfattelse af, at de nuværende strukturer, der karakteriserer ældreomsorgen, næppe kan reformeres i en sådan grad, at de imødekommer de ældres, det faglige personales og de kritiske eksperters forestillinger og viden om, hvad der skal til for at skabe empatiske og fagligt udviklende omsorgskulturer. Dvs. omsorgskulturer, som i deres sociale og fysiske arkitektur tegner perspektivrige bud på, hvordan samfundsinstitutioner direkte kan fremme social, økologisk og økonomisk bæredygtighed.

For det andet tager forslaget om et

omsorgskulturelt eksperimentarium afsæt i en formodning om, at man næppe kan opnå politisk eller forvaltningsmæssig opbakning til uden videre at kaste hele samfundet ud i omfattende sociale eksperimenter i forsøget på at modvirke klientliggørelse, fejlnærning og nedslidning. *Det omsorgskulturelle eksperimentarium* vil i og for sig være et forholdsvis beskedent indslag. En forsøgslovgivning, der i sit afsæt sigter på at afteknokratisere og skabe en institutionskultur, der afspejler de ældres forestillinger om det gode liv, vil næppe kunne fremkalde større politisk modstand. Med dette omsorgskulturelle eksperimentarium vil den store udfordring bestå i at udvikle nogle redskaber til at vurdere de nye institutioners samfundsøkonomiske effekter og opfange de menneskelige kvaliteter, som skabes i institutioner, der på alle leder og kanter sætter mennesket i centrum.

Referencer

Elle, Jens Christian (2007). *Det velduftende plejehjem – på sporet af en ny mad- og omsorgskultur i den offentlige sektor*. Ph.d.afhandling, Institut for Produktion og Ledelse, DTU, Lyngby.

Maden på det velduftende plejehjem skulle være så god, og rummene man spiste i så smukke, at de ældres familier ofte ville vælge at blive og spise deres aftensmad der